

Materiały do rozmieszczenia chronionych i zagrożonych gatunków roślin naczyniowych w zachodniej części Garbu Tarnogórskiego (Wyżyna Śląska)

Materials to the distribution of protected and threatened vascular plant species in the western part of Tarnowskie Góry Ridge (Silesian Uplands)

BARBARA BŁAŻYCA-SZCZERBOWSKA, ANDRZEJ URBISZ,
SYLWIA ORDON

B. Błażyca-Szczerbowska, A. Urbisz, S. Ordon, Zakład Botaniki Systematycznej, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytet Śląski, ul. Jagiellońska 28, 40–032 Katowice; e-mails: b.blaz@wp.pl, andrzej.urbisz@us.edu.pl, sylwia.ordon@onet.pl

ABSTRACT: The aim of this paper is to present new localities of regionally threatened and protected by law vascular plant taxa occurring in the western part of the Tarnowskie Góry ridge (southern Poland). It contains the list of 123 localities of 54 species found in this area in the years 2009-2012 (e.g. *Batrachium trichophyllum*, *Corydalis solida*, *Cucubalus baccifer*, *Equisetum variegatum*, *Hierochloë odorata*, *Hottonia palustris*, *Lilium martagon*, *Ranunculus sardous*, *Scabiosa columbaria*, *Veratrum lobelianum* etc.).

KEY WORDS: vascular flora, rare species, southern Poland, Upper Silesia

Wstęp

Mimo, iż zagadnienia związane z różnorodnością biologiczną są często przedmiotem zainteresowania różnych autorów, to w ostatnich latach intensywność badań florystycznych na terenie Wyżyny Śląskiej wyraźnie się zmniejszyła – większa część tego terenu została pod tym względem opracowana w ostatnich 30 latach XX wieku (Kobierski 1974; Sendek 1984; Urbisz 1996; Nowak 1999;

Błażyca-Szczerbowska B., Urbisz A., Ordon S. 2014. Materiały do rozmieszczenia chronionych i zagrożonych gatunków roślin naczyniowych w zachodniej części Garbu Tarnogórskiego (Wyżyna Śląska). *Acta Botanica Silesiaca* **10**: 169–178.

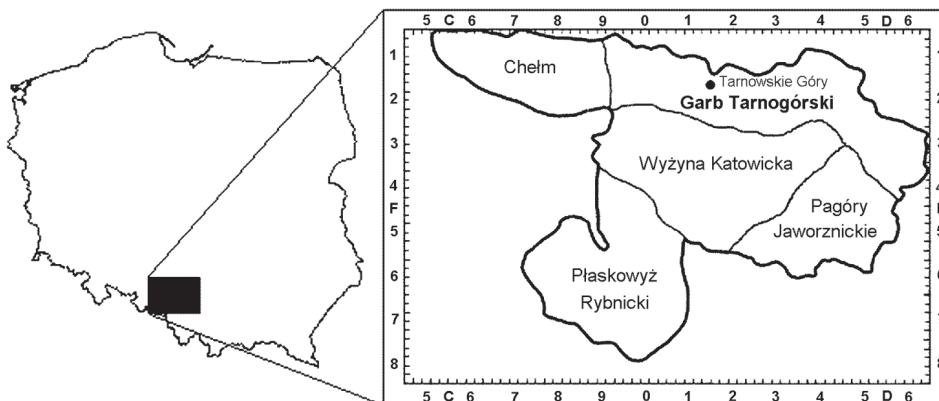
Tokarska-Guzik 1999; Urbisz 2001). Dziełem podsumowującym dane dotyczące rozmieszczenia roślin naczyniowych w naszym kraju w siatce kwadratów o boku 10 km jest Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce (Zajac, Zajac 2001). Większość zawartych w nim notowań pochodzi z ostatnich 20 lat XX wieku, kiedy to ukazało się wiele regionalnych opracowań florystycznych, dotyczących głównie obszarów chronionych lub szczególnie interesujących pod względem botanicznym. Jednakże monografie, poświęcone florze poszczególnych makroregionów Polski są nieliczne. Od kilkunastu lat w Zakładzie Botaniki Systematycznej Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Śląskiego są gromadzone informacje na temat rozmieszczenia roślin naczyniowych na terenie Wyżyny Śląskiej – makroregionu, którego szata roślinna pozostaje pod bardzo silnym wpływem działalności człowieka. Wielu wcześniej podawanych z tego terenu gatunków obecnie nie odnaleziono lub liczba ich stanowisk znacznie się zmniejszyła. Z tego względu, w celu zachowania różnorodności flory tego obszaru, bardzo potrzebne są badania, dokumentujące ich występowanie.

Dotychczas na terenie Garbu Tarnogórskiego badania florystyczne prowadzili na przełomie XIX i XX w. botanicy niemieccy (Wimmer, Grabowski 1827–1829; Wimmer 1857; Fiek 1881; Wossidlo 1900; Schube 1903, 1904). Po II wojnie światowej do poznania flory tego obszaru przyczynili się botanicy polscy, którzy wyniki swoich badań publikowali głównie w Zeszytach Przyrodniczych Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Na szczególną uwagę zasługuje monograficzne opracowanie flory Garbu Tarnogórskiego (wraz z Chełmem) autorstwa Leopolda Kobierskiego (1974).

Celem pracy jest przedstawienie 123 stanowisk 54 chronionych lub w różnym stopniu zagrożonych gatunków, odnotowanych przez autorów na badanym terenie w latach 2009–2012.

1. Charakterystyka terenu badań

Garb Tarnogórski zwany również Progiem Środkowotriasowym (Gilewska 1972) lub Grzbietem Wapienia Muszlowego (Szaflarski 1955) jest jednym z mezoregionów Wyżyny Śląskiej, zajmującym powierzchnię 1010 km² i wzniesionym średnio na wysokość 340–380 m n.p.m. (ryc. 1.). Charakterystyczną cechą budowy geologicznej podłoża są tu wapień i dolomity środkowego triasu przykryte miejscami osadami czwartorzędowymi – glinami i piaskami (Kondracki 1998). Teren ten położony jest pomiędzy dolinami rzek Dramy i Brynicy, która jest prawym dopływem Czarnej Przemszy. Antropogeniczne zmiany w obecnej rzeźbie tego obszaru są przede wszystkim wynikiem prowadzonej w przeszłości działalności górniczej. Zapadliska, szyby, małe hałdy

Ryc. 1. Lokalizacja terenu badań
Fig. 1. Location of the study area

i kopce, podziemne komory i chodniki, kamieniołomy są pozostałością po eksploatacji podziemnej złóż rud cynkowo-ołowiowych oraz eksploatacji odkrywkowej wapieni i dolomitów (Piernikarczyk 1933). Pod względem administracyjnym badany teren leży w środkowo-zachodniej części województwa śląskiego, na obszarze powiatów tarnobrzegi i gliwickiego, obejmujących takie gminy jak: Wielowieś, Toszek, Pyskowice, Tworóg, Zbrosławice, Tarnowskie Góry, Bytom, Radzionków, Świerklaniec, Miasteczko Śląskie, Bobrowniki.

2. Materiał i metody

Badania florystyczne były prowadzone w latach 2009–2012, głównie na obszarach położonych na zachód od Tarnobrzegskich Gór, obejmujących ok. 500 km². Teren badań podzielono, zgodnie z siatką ATPOL, zastosowaną w Atlasie rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce (Zajac 1978), na kwadraty o boku 2 km. Nazwy gatunków przyjęto za Mirkiem i in. (2002) i zestawiono w porządku alfabetycznym. Dla każdego gatunku podano symbol kwadratu, miejscowość, niekiedy bliższą lokalizację stanowiska oraz siedlisko, na którym go odnaleziono. Materiały zielnikowe znajdują się w zielniku Pracowni Dokumentacji Botanicznej w Chorzowie (KTU).

Gatunki chronione podano według „Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 5 stycznia 2012 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin”, a zagrożone na podstawie „Czerwonej listy roślin naczyniowych województwa śląskiego” (Parusel, Urbisz 2012).

W wykazie zastosowano następujące skróty i symbole:

C – gatunek objęty ochroną ścisłą, CZ – gatunek objęty ochroną częściową, DD – dane niedostateczne, EN – gatunek zagrożony, LC – gatunek najmniejszej troski, NT – bliski zagrożenia, VU – gatunek narażony.

3. Wyniki

W badanym terenie stwierdzono 123 nowe stanowiska 54 gatunków roślin naczyniowych.

Wykaz stanowisk:

***Anchusa arvensis* (L.) M. Bieb. – LC**

DF1242 – Miasteczko Śląskie – Gierzyna, pole uprawne;

DF1243 – Miasteczko Śląskie – Żyglin, pole uprawne;

DF2102 – Tarnowskie Góry, Rybna, ul. Juliana Tuwima, przydroże;

DF2120 – Wilkowice, na N–W od ul. Polnej, brzeg pola uprawnego;

DF2132 – Ptakowice, na E od ul. Górnickiej, brzeg pola uprawnego rzepaku;

DF2204 – Brynica, brzeg pola uprawnego.

***Aquilegia vulgaris* L. – C, NT**

DF2102 – Kopanina, Las Kopanina, 0,7 km na E od Drogi Kasztanowej (172 m n.p.m.), skraj lasu.

***Asarum europaeum* L. – CZ**

DF2010 – Wilkowiczki, las liściasty, oddz. 8;

DF2120 – Wilkowice, las liściasty (218 m n.p.m.);

DF2122 – Ptakowice, 0,2 km na N od Góry Mikołaja, las liściasty (318 m n.p.m.).

***Batrachium aquatile* (L.) Dumort. – C, NT**

DF2121 – Wilkowice, staw niedaleko magazynów;

DF2204 – Brynica, rzeka Brynica.

***Batrachium circinatum* (Sibth.) Fr. – VU**

DF2201 – Miasteczko Śląskie, brzeg Jeziora Chechło-Nakło.

***Batrachium trichophyllum* (Chaix) Bosch – C, VU**

DF2130 – Zbrostawice, rzeka Drama na wysokości Urzędu Gminy, przy ul. Oświęcimskiej.

***Calla palustris* L. – NT**

DF2203 – Nowe Chechło, Kielotka brzeg ciek wodnego.

***Carex ericetorum* Pollich – NT**

DF2204 – Miasteczko Śląskie – Bibiela, wrzosiwisko.

***Carex paniculata* L. – NT**

DF1241 – Miasteczko Śląskie – Jasiowa Góra, niedaleko węzła kolejowego, brzeg ciek wodnego;

DF2203 – Nowe Chechło – Moczydła, brzeg ciek wodnego.

***Carex riparia* Curtis – NT**

DF1242 – Miasteczko Śląskie – Gierzyna, ols;

DF2130 – Zbrostawice, niedaleko Urzędu Gminy, prawy brzeg rzeki Dramy;

DF2204 – Miasteczko Śląskie – Brynica, szuwały w pobliżu rzeki Brynica;

DF2214 – Niezdara, szuwały.

***Carlina acaulis* L. – C, LC**

DF2110 – Miedary, na S od ul. Bocznej, murawa kserotermiczna przy skraju pola rzepaku;

DF2130 – Zbrostawice, 0,3 km na W od Józefki;

DF2131 – Zbrostawice, zbocze między polami uprawnymi rzepaku;

DF2140 – Kamieniec–Wygoda, skarpa z murawą kserotermiczną przy niebieskim szlaku turystycznym.

***Cerastium glomeratum* Thuill. – LC**

DF2202 – Nowe Chechło – Kielotka, brzeg pola uprawnego;

DF2214 – Niezdara, brzeg nieużytku.

***Comarum palustre* L. – NT**

- DF1241 – Miasteczko Śląskie, wilgotna łąka;
 DF1242 – Miasteczko Śląskie – Gierzyna,
 wilgotna łąka;
 DF2214 – Niezdara, brzeg ciekłu wodnego.

***Convallaria majalis* L. – CZ**

- DF2100 – Miedary, Las Rodeland, las liściasty
 (280 m n.p.m.), oddz. 178;
 DF2121 – Wilkowice, zadrzewienia śródpolne;
 DF2122 – Stare Repty, bór sosnowy;
 DF2132 – Ptakowice, las mieszany, oddz. 16;
 DF2142 – Wieszowa, bór sosnowy, oddz. 306;
 DF2214 – Niezdara, bór sosnowy,
 oddz. 186.

***Corydalis solida* (L.) Clairv. – NT**

- DF2112 – Rybna, Las Gizonka, las liściasty (ok.
 260 m n.p.m.);
 DF2122 – Stare Repty, las liściasty, w pobliżu
 szybu sztolni Ewa;
 DF2131 – Zbroślawice, zarośla na W od rzeki
 Dramy na wysokości Urzędu Gminy;
 DF2132 – Ptakowice, skraj lasu liściastego, oddz.
 16.

***Cruciata laevipes* Opiz – NT**

- DF2110 – Księży Las, bór mieszany, oddz. 210.

***Cucubalus baccifer* L. – NT**

- DF2100 – Połomia, skraj lasu mieszanego, oddz.
 180.

***Dactylorhiza majalis* (Rchb.) P.F. Hunt & Summerh. – C, LC**

- DF2044 – wilgotna łąka ostrożeńiowa między
 Kamieńcem a Boniowicami.

***Daphne mezereum* L. – C, LC**

- DF2122 – Stare Repty, las liściasty niedaleko
 szybu sztolni Ewa.

***Epipactis helleborine* (L.) Crantz – C**

- DF1241 – Miasteczko Śląskie, przydrożne
 zadrzewienia, zarośla, przy ul. Nor-
 wida równoległej do wąskotorówki;
 DF1243 – Miasteczko Śląskie, Żyglin, las, leśne
 przydroże, okolice ul. Budowlanej;
 DF2100 – Miedary, Syberia, las liściasty, oddz.
 188;
 DF2201 – okolice Tarnowskich Gór, las, leśna
 droga wzdłuż N części zbiornika
 Chechło-Nakło;
 DF2202 – okolice Tarnowskich Gór, przy drodze
 leśnej w N części zbiornika Chechło-
 Nakło;

- DF2203 – Gmina Świerklaniec, Bród, wilgotny
 las, leśne przydroże; na W od
 ul. Śląskiej;

- DF2204 – Miasteczko Śląskie, sołectwo Brynica,
 bór sosnowy, leśne przydroże, oko-
 lice ul. Władysława Łokietka, za
 torowiskiem (N część kwadratu);
 Miasteczko Śląskie, sołectwo Bry-
 nica, przydrożne zarośla, ul. Borowa;

- DF2214 – Gmina Ożarówce, Niezdara, Bizja, las,
 leśne przydroże na N od ul. Śląskiej.

***Epipactis palustris* (L.) Crantz. – C, NT**

- DF1241 – Miasteczko Śląskie, wilgotna łąka;
 DF1242 – Miasteczko Śląskie – Gierzyna,
 wilgotna łąka.

***Equisetum variegatum* Schleich. – C, VU**

- DF2010 – Pustkowice, rów melioracyjny nieda-
 leko drogi 901;

- DF2101 – Kopanina, podmokła część nieczyn-
 nego torowiska kolejowego w oddz.
 172.

***Euonymus verrucosus* Scop. – LC**

- DF1242 – Miasteczko Śląskie – Gierzyna, zarośla.

***Frangula alnus* Mill. – CZ**

- DF2010 – Wilkowiczki, na NE od drogi S2904,
 zarośla;

- DF2020 – Pniów, las mieszany, oddz. 12 na N
 od niebieskiego szlaku turystycz-
 nego;

- DF2100 – Miedary, Las Syberia, las mieszany,
 oddz. 269;

- DF2101 – Kopanina, Las Kopanina, las, oddz.
 174;

- DF2122 – Ptakowice, na N od Góry Mikołaja,
 zarośla;

- DF2130 – Zbroślawice, zarośla nad rzeką Dramą;

- DF2132 – Ptakowice, las mieszany, oddz. 16, na
 W od czerwonego szlaku turystycz-
 nego;

- DF2201 – Miasteczko Śląskie, Jasiowa Góra, las,
 oddz. 45;

- DF2203 – Miasteczko Śląskie, Żyglin, bór
 mieszany, oddz. 118;

- DF2224 – Ossy, bór mieszany, na E od Jeziora
 Świerklaniec.

***Gagea lutea* (L.) Ker. Gawl. – LC**

- DF1243 – Miasteczko Śląskie, Milów, brzeg ciekłu
 wodnego, oddz. 144;

- DF2131 – Zbroślawice, na E od Urzędu Gminy, brzeg rzeki Dramy.
- Galium odoratum* (L.) Scop. – CZ**
DF2044 – pomiędzy Boniowicami a Karchowicami, las liściasty;
DF2120 – Wilkowice, 0,6 km na SW od Osiedla Wilkowice, las liściasty.
- Genista pilosa* L. – LC**
DF1243 – Miasteczko Śląskie, Żyglin, zarośla, oddz. 84;
DF2201 – Nowe Chechło, Rogatka Lasowicka, zarośla;
DF2203 – Nowe Chechło, Morzydła, zarośla;
DF2204 – Miasteczko Śląskie, Brynica, zarośla, oddz. 133.
- Hedera helix* L. – CZ**
DF2112 – Laryszów, nad potokiem, w lesie łągowym;
DF2130 – Zbroślawice, nad rzeką Dramą, łąg;
DF2204 – Bródek, na N od ul. Imielów, bór mieszany.
- Hepatica nobilis* Schreb. – C, NT**
DF2044 – Boniowice, grąd, na S od rzeki Dramy;
DF2122 – Stare Repty, buczyna, na NE od szybu sztolni Ewa.
- Hieracloë odorata* (Host) P. Beauv. – CZ, EN**
DF2132 – Ptakowice, słoneczne zbocze między polami uprawnymi.
- Hottonia palustris* L. – VU**
DF2203 – Nowe Chechło, Kielotka, brzeg cieklu wodnego, oddz. 165;
DF2204 – Miasteczko Śląskie, Brynica, brzeg rzeki Brynicy.
- Lilium martagon* L. – C, NT**
DF2121 – Wilkowice, bór mieszany, na S od drogi S3217;
DF2122 – Stare Repty, 0,5 km na E od Góry Mikołaja, las liściasty.
- Listera ovata* (L.) R. Br. – C, LC**
DF2020 – Pniów, bór mieszany, przy ścieżce w oddz. 12;
DF2122 – Stare Repty, wilgotne zarośla nad rzeką Dramą.
- Luzula pallescens* SW. – VU**
DF2122 – Wilkowice, na W od nieczynnego torowiska kolejowego, las liściasty.
- Lysimachia thyrsoiflora* L. – NT**
DF1242 – Miasteczko Śląskie, Gierzyna, brzeg cieklu wodnego.
- Myosotis discolor* Pers. – VU**
DF2131 – Zbroślawice, brzeg pola uprawnego z rzepakiem na S od nieczynnego torowiska kolejowego.
- Menyanthes trifoliata* L. – CZ, NT**
DF1241 – Miasteczko Śląskie, Jasiowa Góra, rów melioracyjny;
DF2214 – Niezdara, brzeg cieklu wodnego.
- Myriophyllum spicatum* L. – LC**
DF2201 – Nowe Chechło, zachodni brzeg Jeziora Chechło-Nakło;
DF2202 – Nowe Chechło, wschodnio-południowy brzeg Jeziora Nakło-Chechło.
- Nuphar lutea* (L.) Sibth. & Sm. – CZ, NT**
DF2140 – Kamieniec, staw.
- Ononis arvensis* L. – CZ**
DF2112 – Laryszów, ul. Laryszowska, brzeg pola uprawnego.
- Petasites albus* (L.) Gaertn. – LC**
DF2100 – Połomia, Syberia, brzeg boru mieszanego niedaleko cieklu wodnego, oddz. 188;
DF2110 – Księży Las, bór mieszany, oddz. 204;
DF2131 – Zbroślawice, brzeg rzeki Dramy;
DF2142 – Ptakowice, Wisielec, las mieszany, niedaleko cieklu wodnego, oddz. 91;
DF2203 – Nowe Chechło, brzeg boru sosnowego niedaleko cieklu wodnego;
DF2214 – Niezdara, brzeg cieklu wodnego.
- Phleum phleoides* (L.) H. Karst. – LC**
DF2130 – Zbroślawice, przy ul. Wolności, sucha murawa za szkołą.
- Polygonatum verticillatum* (L.) All. – LC**
DF2100 – Miedary, Las Syberia, oddz. 188, las liściasty;
DF2122 – Ptakowice, na W od drogi S3215, zarośla śródpolne.
- Polypodium vulgare* L. – C, LC**
DF2122 – Stare Repty, na NE od Góry Mikołaja, przy głazach narzutowych.
- Primula veris* L. – CZ, LC**
DF2043 – Kapionki, na NE od Potoku Srocza w zaroślach;
DF2112 – Laryszów, zarośla śródpolne 280 m n.p.m.
- Ranunculus sardous* Crantz – DD**
DF2130 – Zbroślawice, droga nr 94 na N do Wilkowic, przydroże.

***Ribes nigrum* L. – CZ, DD**

DF2203 – Nowe Chechło, zarośla, oddz. 118;
DF2214 – Niezdara, Bizja, oddz. 179, zarośla.

***Rubus bifrons* Vest – VU**

DF2122 – Stare Repty, las liściasty na N od Góry
Mikołaja.

***Rubus pedemontanus* Pinkw. – VU**

DF2101 – Kopanina, Las Kopanina, bór miesza-
ny na E od Drogi Kasztanowej;
DF2110 – Księży Las, bór mieszany, oddz. 204.

***Scabiosa columbaria* L. – EN**

DF2130 – Zbrosławice, przy ul. Wolności,
murawa kserotermiczna za szkołą.

***Veratrum lobelianum* Bernh. – C, NT**

DF2110 – Miedary, Czarny Las, oddz. 204 nad
lewym dopływem rzeki Brzeźnicy.

***Viburnum opulus* Bernh. – CZ**

DF1242 – Miasteczko Śląskie, zarośla; DF2203
– Nowe Chechło, zarośla;

DF2122 – Ptakowice, Sowia Góra, zarośla
śródpolne.

***Vicia tenuifolia* Roth – NT**

DF2243 – Miasteczko Śląskie, Milów, na zboczu
przy skraju lasu mieszanego.

***Vinca minor* L. – CZ**

DF2112 – Laryszów, niedaleko ul. Laryszow-
skiej, zarośla śródpolne;

DF2122 – Stare Repty, obok starych murów
okalających sztolnię Czarnego Pstrą-
ga;

DF2130 – Zbrosławice, wilgotne zarośla nad
rzeką Dramą;

DF2140 – Wieszowa, bór mieszany niedaleko
stawu;

DF2142 – Wieszowa, Las Wisielec, las mieszany,
oddz. 91.

4. Dyskusja

Według aktualnych danych flora roślin naczyniowych województwa śląskiego liczy 2060 taksonów. Z tego za wymarłe uznano 78 gatunków, do w różnym stopniu zagrożonych (CR+EN+VU) zaliczono 506 taksonów, a do bliskich zagrożenia oraz najmniejszej troski (NT+LC) – 198 gatunków (Parusel, Urbisz 2012). W trakcie badań terenowych w zachodniej części Garbu Tarnogórskiego odnotowano 43 gatunki wymienione w powyższym opracowaniu. Dwa z nich należą do kategorii zagrożonych (EN), osiem do narażonych (VU), 18 do bliskich zagrożeniu (NT), a 15 do najmniejszej troski (LC). W przedstawionym w publikacji wykazie stanowisk uwzględniono także rośliny prawnie chronione (14 objętych ochroną ścisłą, a 13 – częściową).

Od 1945 roku na Wyżynie Śląskiej wymarło prawdopodobnie 57 gatunków roślin naczyniowych (Urbisz, Urbisz 2009) – aż 18 z nich występowało na stosunkowo niewielkim obszarze zachodniej części Garbu Tarnogórskiego (*Baeothryon alpinum*, *Botrychium matricariifolium*, *B. multifidum*, *Carex pulicaris*, *Diphasiastrium tristachyum*, *D. zeilleri*, *Erica tetralix*, *Gnaphalium luteo-album*, *Gratiola officinalis*, *Inula hirta*, *Laserpitium prutenicum*, *Orchis coriophora*, *O. ustulata*, *Sagina ciliata*, *S. subulata*, *Sedum villosum*, *Thalictrum simplex*, *Viola stagnina*). Świadczy to o znaczącym wpływie antropopresji na zanikanie naturalnych elementów flory tego obszaru – głównie gatunków siedlisk leśnych i murawowych. Prezentowane wyniki stanowią

znaczące uzupełnienie danych o rozmieszczeniu cennych elementów flory tego terenu. Wykaz stanowisk zawiera pięć nowych gatunków (*Carex ericetorum*, *Equisetum variegatum*, *Luzula pallescens*, *Myosotis discolor*, *Ranunculus sardous*), cztery nie notowane tu od 1945 roku (*Batrachium circinatum*, *Cucubalus baccifer*, *Phleum phleoides*, *Vicia tenuifolia*) oraz 10 występujących na pojedynczych (1–3) stanowiskach (*Batrachium trichophyllum*, *Comarum palustre*, *Epipactis palustris*, *Euonymus verrucosus*, *Hierochloë odorata*, *Hottonia palustris*, *Lysimachia thyrsoflora*, *Rubus bifrons*, *R. pedemontanus*, *Scabiosa columbaria*).

Pierwsze podsumowanie danych o florze roślin naczyniowych całego Garbu Tarnogórskiego i Chełmu możemy znaleźć w monograficznym opracowaniu pt. „Rośliny Garbu Tarnogórskiego na Wyżynie Śląskiej” (Kobierski 1974). Jego autor podaje, że flora tego obszaru liczy 955 gatunków (rodzimych i trwale zadomowionych antropofitów). Nie potwierdził on występowania 107 gatunków, które dawniej tam występowały. Z kolei w trakcie nowszych badań (1990–1996), prowadzonych metodą kartogramu (kwadraty o boku 2 km) w samej tylko wschodniej części Garbu Tarnogórskiego stwierdzono ponad 1000 taksonów (Nowak 1999), a w zachodniej około 1100 (własne mat. npl.). Wynika z tego, że flora całego mezoregionu liczy co najmniej 1200 trwale zadomowionych gatunków.

Garb Tarnogórski to jeden z najbardziej przekształconych pod wpływem działalności człowieka mezoregionów Wyżyny Śląskiej. Zachowały się tu tylko nieliczne siedliska o charakterze naturalnym a wielu występujących tu kiedyś gatunków obecnie nie odnotowano lub liczba ich stanowisk wyraźnie się zmniejszyła. Dlatego też, w celu zachowania różnorodności florystycznej tego obszaru, monitoring gatunków rzadkich i zagrożonych jest tu szczególnie istotny.

Podziękowania. Badania były finansowane w ramach grantu promotorskiego „Antropogeniczne przemiany flory roślin naczyniowych zachodniej części Garbu Tarnogórskiego (Wyżyna Śląska)” finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (nr umowy 0700/B/P01/2011/40).

Literatura

- FIEK E. 1881. Flora von Schleisien. –I.U. Kerns Verlag, Breslau, 531 ss.
GILEWSKA S. 1972. Wyżyny Śląsko-Małopolskie. – W: KLIMASZEWSKI M. (red.), Geomorfologia Polski. – PWN, Warszawa, s. 232–250.
KOBIEJSKI L. 1974. Rośliny Garbu Tarnogórskiego na Wyżynie Śląskiej. – Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu, Przyroda 8: 1–189.
KONDRACKI J. 1998. Geografia regionalna Polski. – PWN, Warszawa, 464 ss.

- MIREK Z., PIĘKOŚ-MIREK H., ZAJĄC A., ZAJĄC M. 2002. Flowering plants and pteridophytes of Poland a checklist. – W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, 442 ss.
- NOWAK T. 1999. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych na terenie wschodniej części Garbu Tarnogórskiego (Wyżyna Śląska). – Materiały Opracowania Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska w Katowicach **2**, 103 ss.
- PARUSEL J. B., URBISZ AN. (red.). 2012. Czerwona lista roślin naczyniowych województwa śląskiego. The red list of vascular plants of silesian voivodship. – W: Raporty i Opinie 6. Strategia ochrony województwa śląskiego na lata 2011–2030. – Raport o stanie przyrody województwa śląskiego, s. 105–176.
- PIERNIKARCZYK J. 1933. Historia górnictwa i hutnictwa na Górnym Śląsku. – Śląski Związek Akademicki, Katowice, 970 ss.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA ŚRODOWISKA z dnia 5 stycznia 2012 w sprawie ochrony gatunkowej roślin. – Dz. U. 2012 Nr 248, poz. 81.
- SCHUBE T. 1903. Die Verbreitung der Gefäßpflanzen in Schlesien, preussischen und österreichischen Anteils. – Druck von R. Nischkowsky, Breslau, IV + 362 ss.
- SCHUBE T. 1904. Flora von Schlesien, preussischen and österreichischen Anteils. – W.G. Korn's Verlag, Breslau, 456 ss.
- SENDEK A. 1984. Rośliny naczyniowe Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. – PWN, Warszawa-Wrocław, 140 ss.
- SZAFLARSKI J. 1955. Zarys ukształtowania Wyżyny Śląskiej. – W: WRZOSEK A. (red.), Górny Śląsk. Prace i materiały geograficzne. – Wyd. Lit., Kraków, 680 ss.
- TOKARSKA-GUZIŁ 1999. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Jaworznie (Wyżyna Śląska). Prace Bot. **34**: 1–292, Instytut Botaniki Uniw. Jagiellońskiego, Kraków.
- URBISZ AL. 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych południowo-zachodniej części Wyżyny Katowickiej. – Prace Nauk. Uniw. Śląskiego w Katowicach **1944**: 1–234.
- URBISZ AN. 1996. Flora naczyniowa Płaskowyżu Rybnickiego na tle antropogenicznych przemian tego obszaru. – Scripta Rudensia 6. PK CKKRW, Rudy Wielkie, 174 ss.
- URBISZ AN., URBISZ AL. 2009. Vascular plants recorded for the last time before 1945 year in the Silesian Uplands (southern Poland). – W: HOLEKSA J., BABCZYŃSKA-SENDEK B., WIKI S. (red.), The role of geobotany in biodiversity conservation. – University of Silesia, Katowice, s. 253–258.
- WIMMER F., GRABOWSKI H. 1827–1829. Flora Silesiae Vratislaviae. – I: 446 ss., II: 382 ss., III: 400 ss.
- WIMMER F. 1857. Flora von Schlesien. – Ferdinand Hirt's Verlag, Breslau, 695 ss.
- WOSSIDLO P. 1900. Flora von Tarnowitz. – Verlag von. A. Kothe, Tarnowitz, 181 ss.
- ZAJĄC A. 1978. Założenia metodyczne Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce – Wiad. Bot. **22**(3): 145–155.
- ZAJĄC A., ZAJĄC M. (red.) 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. – Pracownia Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniw. Jagiellońskiego, Kraków, 714 ss.

Summary

The Tarnowskie Góry Ridge is one of the Silesian Upland mesoregions, which flora has not yet been sufficiently researched. Floristic studies of this region have been conducting since the end of the nineteenth century, first by German and after 1945 by Polish botanists. The objective of this paper is to present new localities of protected and endangered species of vascular plants, reported by the authors between 2009-2012, in the western part of the Tarnowskie Góry Ridge. The studied area was divided according to the ATPOL grid square system (Atlas of the distribution of vascular plants in Poland), where basic cartogramme unit is a square of side 2 km. The list of 123 localities of 54 taxa including 27 protected species and 43 species listed in „The red list of vascular plants of Silesian Voivodeship” is presented. The study revealed presence of five species that have never previously been recorded in this area (*Carex ericetorum*, *Equisetum variegatum*, *Luzula pallescens*, *Myosotis discolor*, *Ranunculus sardous*) four species that have not been recorded since 1945 (*Batrachium circinatum*, *Cucubalus baccifer*, *Phleum phleoides*, *Vicia tenuifolia*) and ten species known from only a few (1-3) locations (*Batrachium trichophyllum*, *Comarum palustre*, *Epipactis palustris*, *Euonymus verrucosus*, *Hierochloë odorata*, *Hottonia palustris*, *Lysimachia thyrsiflora*, *Rubus bifrons*, *R. pedemontanus*, *Scabiosa columbaria*).